

ОСОБЛИВОСТІ МЕРЕЖЕВОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІЖФІРМОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проводиться дослідження сучасного рівня розвитку міжфірмової взаємодії підприємств, у тому числі виявлення особливостей системи міжфірмової взаємодії. Також визначаються переваги, недоліки та параметри мережових структур.

Ключеві слова: міжфірмова взаємодія, форми міжфірмової взаємодії, мережеві структури.

ZABURMEKHA Y. M., VALKOV A. B.

Khmelnitsky National University

FEATURES NETWORK FORMS OF INTERACTION INTERCOMPANY ENTERPRISES

The aim of the publication is analysis the current level of inter-firm interaction between companies and substantiating the network as a form of inter-company relations. The article presents a disquisition of the modern level of development of interfirm interaction between enterprises, including the identification of the features of inter-firm interaction system. One of the factors in the spread of inter-firm cooperation is globalization. In the context of globalization inter-firm interaction is a method of influencing opportunities to promote businesses in the market without significant risk. The current level of development of inter-firm interaction between business and justify the use of the network. It is also determined by the advantages, disadvantages and parameters of network structures. The formation and activation of inter-firm interaction between enterprises occur due to the presence of objective economic interest holders or their representatives in improving efficiency of operations

Keywords: inter-company cooperation, forms of inter-firm interaction, network structure.

Вступ. В умовах глобалізації економіки, зростання конкуренції та скорочення життєвого циклу виробів перед підприємствами постає проблема забезпечення стійкого розвитку та вибору нових способів організації виробництва. Складність самостійного функціонування та забезпечення власними ресурсами конкурентних переваг спонукає суб'єкти підприємницької діяльності до використання гнучких форм міжфірмової взаємодії.

Руйнування механізму координації, заснованого на централізованому розподілі ресурсів призвело до зростання кількості взаємозв'язків як між підрозділами підприємств, так і між різними підприємствами, за допомогою яких вони забезпечують себе необхідними для виробництва економічними ресурсами. Це призвело до розгортання специфічного мережевого механізму координації господарської діяльності. Відповідно, аналіз сучасного рівня розвитку міжфірмової взаємодії підприємств, у тому числі виявлення факторів, що впливають на поширення гнучких форм кооперації є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міжфірмової взаємодії підприємств були досліджені у роботах таких вчених: Астапович А., Кизим Н., Костицький В., Лучко М., Мільнер Б., Новицький В., Плотніков О., Рогач О., Рокоча В., Соколенко С., Удовік С. та ін.

Питання створення та функціонування міжфірмових мереж розглядали такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як М. Грановеттер, В. В. Радаєв, Ю. М. Юрченко. Переваги та недоліки таких об'єднань були розглянуті у роботах І. В. Токмакова та І. Л. Дибач.

Мета публікації. Метою публікації є дослідження сучасного рівня розвитку міжфірмової взаємодії підприємств та обґрунтуванні мережі як форми організації міжфірмових відносин.

Основна частина. Створення ефективних форм об'єднань підприємств є важливою проблемою сучасної економіки. Протягом останніх десятиліть у всьому світі зважаючи на посилення конкуренції в глобальному масштабі став перехід підприємств від централізовано-координованих та багаторівневих ієрархії до різноманітних, більш гнучких структур. Залучення елементів ринкових відносин у внутрішню сферу підприємства призвело до появи нового тип структур – мережеві організації, в яких послідовність команд ієрархічної структури замінюється ланцюгом замовлень на поставку продукції та розвитком взаємовідносин з іншими підприємствами.

Вчені класифікують різноманітні види міжфірмових об'єднань залежно від складу учасників, норм та правил взаємодії та ступеня формальності зв'язків (таблиця 1).

На сучасному етапі гнучкі форми механізму міжфірмової взаємодії характеризується наступними особливостями:

- співпраця розглядається як ефективна форма взаємодії при створенні виробів [1, с. 372];
- спостерігається зріст співпраці з іноземними партнерами [2, с. 78];
- фірми використовують угоди про співпрацю для успішного розвитку технологій підприємств

тощо.

Класифікація видів міжфірмових відносин

Параметри класифікації	Види міжфірмових об'єднань
Залежно від складу учасників	– мережі, представлені зв'язками окремої фірми; – мережі утворені власниками грошового капіталу; – мережі, що виникли внаслідок об'єднання управлінських ресурсів топ-менеджерів на формальній основі; – мережі, що утворюються на неформальній основі шляхом встановлення соціальних відносин.
Залежно від норм та правил взаємодії	Замкнені (кліка, клан, клієнтела)
	Відкриті (індустріальний дистрикт, проект, міжфірмова мережа)
Залежно від ступеня формальності зв'язків	Неформальні (клан, клієнтела, блат)
	Формальні (індустріальний дистрикт, проект)

Одним з факторів поширення міжфірмової співпраці є глобалізація. Відкритість економіки не може не вплинути на інтенсивність міжнародних контактів [3, с. 257]. Умови взаємодії спростилися настільки, що компанії можуть вести спільну діяльність незалежно від їх територіального розташування. Стратегічні партнерства у порівнянні з іншими інтеграційними формами (злиття і поглинання) забезпечують оперативність, гнучкість і економічність ведення господарської діяльності без втрати самостійності партнерів. Нарешті розвиток транснаціональних корпорацій (ТНК) створює додаткові стимули до міжфірмової взаємодії.

Саме ТНК – основний структурний елемент економіки більшості країн, провідна сила їх розвитку та підвищення ефективності. Глобальні тенденції інтернаціоналізації виробництва й капіталу, приватизації, стратегічних альянсів і лібералізації зовнішньої торгівлі поставили ТНК у центр світового економічного розвитку. З огляду на них і подальший перерозподіл світових ринків та сфер впливу, можна прогнозувати можливість появи найближчим часом міжнародних суперкорпорацій шляхом злиття, поглинання чи об'єднання найбільших компаній світу. За даними ООН, зараз у світі існує більш як 65 тис. ТНК, що контролюють понад 850 тис. афільованих зарубіжних компаній по всьому світу, у яких задіяно більш як 74 млн чоловік. При цьому на території промислово розвинених держав розміщується понад 80% материнських компаній і близько 33% афільованих, у країнах, що розвиваються, – відповідно 19,5 і майже 50, у колишніх соціалістичних державах – приблизно 0,5 і 17%.

Проблема пошуку підходів до ефективного управління підприємством у сучасних умовах глобалізації економіки передбачає виявлення, конструювання форм і моделей організації й організаційного поведіння – задач, розв'язанню яких присвячені організаційні дослідження чи теорії організацій. З другої половини ХХ ст. вченими основна увага приділялася протиставленню «ринкових» і «ієрархічних» моделей, але поступово теорії організацій вийшли за рамки економічної перспективи. Усе більший інтерес до них стали виявляти соціологи і політологи, а класифікація організаційних форм і моделей поповнилася такими поняттями, як «асоціації» і «мережі».

В різних країнах мережеві структури можуть розрізнятися. Вони можуть мати різну природу і різні стимули до формування. Форми міжфірмових мереж частково зумовлюються культурно та історично.

Дослідження мережевих структур вперше з'явилися у психології та соціології, а вже згодом і в економічних науках. Економічна теорія довгий час не володіла визначеним інструментом для їх дослідження, адже панівні напрямки – неокласика та кейнсіанство – своїми базовими положеннями цілковито заперечували існування мережевих структур у економіці. Неокласичний напрямок відштовхується від того, що людина діє раціонально в умовах дії об'єктивних законів, на які вона не має впливу, проте володіє повною інформацією. Ці положення були і залишаються актуальними в умовах незмінності інституційного середовища, але на кінець минулого століття створилися умови, які докорінно відрізняються від тих, у яких сформувалась ця теорія.

З позицій інтеракціонізму мережева структура розглядається як утворення, що створюється і відтворюється в практиках економічних агентів.

За трактовкою цієї теорії, мережа є похідною від існуючих соціальних відносин, в ній створюється і відтворюється звичний спосіб дій економічних агентів, а дії економічних агентів підкріплюються загальними очікуваннями щодо дій інших.

Багато дослідників вважають, що мережеві економічні структури є еволюційним продовженням існуючих соціальних відносин та зв'язків. У цьому трактуванні важливо згадати поняття вбудованість (embeddedness) М. Грановеттера [4]. Основа мережевих зв'язків – міжособистісні відносини і пов'язані з ними зобов'язання. Економічні агенти відтворюють у своїх діях вже звичні для них відносини. А міжособистісні відносини характеризуються персоніфікованим характером і високим рівнем довіри.

Проте, як і будь-яка інша форма організації економічної діяльності, міжфірмові мережі мають свої переваги та недоліки, аналіз яких відіграє важливу роль для ефективного побудови мережі та її успішного функціонування. До переваг мережевої форми організації діяльності можна віднести:

- зростання довіри знижує трансакційні витрати і невизначеність, збільшує передбачуваність у формі відомих очікувань;
- інтенсивний інформаційний потік збільшує виникнення нових можливостей в бізнесі: доступ до нових технологій, розширення ринків збуту;
- добровільне і довготривале співробітництво забезпечує компаніям гнучкість, посилює їх сприйнятливність до інновацій і орієнтованість на кінцевого споживача;
- взаємний вільний доступ до ресурсів, які перебувають у власності учасників мережі;
- можливе скорочення витрат виробництва і реалізації продукції;
- стратегічні партнерства можуть замінити процеси злиття і поглинання, які є більш витратною і ризикованою моделлю розвитку.

До негативних наслідків розбудови мереж міжфірмової взаємодії між суб'єктами господарювання можна віднести наступні:

- зростання монополізму та зменшення конкуренції на ринку;
- зниження ефективності діяльності при відсутності чіткої консолідації цілей учасників мережі та уповільнення процедур прийняття рішень при її значному розширенні;
- зростання залежності, обмеження дій окремих суб'єктів і надалі втрата підприємством самостійності;
- зниження гнучкості управління;
- розмивання меж між організаціями за рахунок ускладнення зв'язків між учасниками мережі;
- зростання трансакційних витрат як результат зростання інвестицій у підтримку і розвиток міжфірмових відносин, які можуть виявитися неефективними.

Висновки. Отже, міжфірмова взаємодія – це процес координаційного об'єднання ресурсів різних підприємств для забезпечення результативності їх операційної діяльності. Таким чином, утворення та активізація міжфірмової взаємодії підприємств відбувається внаслідок наявності об'єктивної економічної зацікавленості власників або їх представників у покращенні результативності операційної діяльності – у зростанні економічної віддачі, від використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Суб'єктивною причиною виникнення міжфірмової взаємодії підприємств є інноваційний фактор, що зумовлює перерозподіл існуючих ресурсів та пошук джерел утворення додаткових ресурсів.

Мережеві організації є однією з найефективніших форм організації господарської діяльності в умовах сьогодення та мають ряд особливостей та переваг над звичайними організаційними. Мережеві організації використовують загальні активи кількох фірм, які працюють у різних ланках ціннісного ланцюга, на відміну від старих організаційних структур, які намагаються максимально одноосібно утримувати контроль над ресурсами. У мережевих фірмах значно краще налагоджений рух інформаційних потоків між учасниками мережі, вони кооперуються один з одним, поставляють продукцію для того, щоб утримувати певне місце у ціннісному ланцюзі. Важливою перевагою мережевих організацій є добровільне об'єднання на договірних умовах. Як показує досвід, таке поведінка учасників мережі не тільки покращує кінцеві результати, але і сприяє виконанню контрактних зобов'язань. Мережі являють собою об'єднання організацій, засноване на кооперації та взаємне володіння акціями учасників групи – виробників, постачальників, торговельних і фінансових компаній.

Література

1. Hagedoom J. Understanding the rationale of the strategic technology partnering: interorganizational modes of cooperation and sectoral differences / J. Hagedoom // *Strategic Management Journal*. – 2007. – Vol. 1. 4. – P. 371–385.
2. Buckley P. The Economic Theory of the Multinational Enterprise / P. Buckley, M. Casson. – London : Macmillan, 1985. – 96 p.
3. Spekman R. Alliance Competence / R. Spekman, L. Isabella. – London : John Wiley & Sons, 2000. – 567 p.
4. Грановеттер М. Экономическое действие и социальная структура: проблема укорененности / М. Грановеттер // *Экономическая социология*. – 2002. – Т. 3. № 3. – С. 54.

Надійшла 27.10.2016; рецензент: д. е. н. Ковальчук С. В.